

falsa, et perturbationibus plena. Praecare S. Gregorius, XXXIII Moral. ii: «Ludus est daemonum, cum vagas et instabiles animas de vido rotant in vitium.» Idem in Psalm. vii Panthei. «Infer multiplices humanae anime tribulationes, et in-

numerabiles afflictionum molestias, nulla major afflictio, quam conscientia delictorum. Superest itaque ut in tribulatione positus peccator, ad Deum recurrit, in quo solo vera est consolatio.»

CAPUT QUINQUAGESIMUM OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Iuxta Prophetam, cap. praeced. in fine, *Judeos penitentes, justos et pios, Babylone reddituros, abitores in Iudea pacem, non vero impios: nam non est Pax impiorum. Nunc docet justorum iustitiam et pietatem, non tam esse sitam in jejuno corporali et celebratione festorum, ac ceremoniis externis; ut falso putabant Judaei (qui murmurabant contra Deum, quod cum haec facerent, nihilominus tot calamitatis premeruntur), quam in interna pietate, abstinentia a vitiis, misericordia et charitate. Quare haec spectat Iudeos ante Christum, ut patet ex Zachar. viii, qui multa ex haec cap. citat; a pari tamen, tunc et majori, ad Christianos pertinent: illorum enim iustitia major debet esse et purior quam Scribarum et Phariseorum, ut docet Christus. Occasio hujus sermonis et prophetie de jejuniis fuit, quod Iudei, vastata urbe per Chaldeos, ad reproptionib[us] Numen, instituerunt jejunium quarti, quinti, septimi et decimi mensis, ut patet Zachar. viii. Unde mirabantur et murmurabant, quod Deus eos non exaudiens, nec Babyloniam captivitatem soleret, pacemque promissam redirebet: quibus respondet Zacharias idem quod hic Ioseph. Idem fecerunt Iudei in vastitate sub Tito, et faciunt etiam nunc. Omnes enim sanctimonianum, vimque propitiandi Numen, ut mittant eis Messiam, ponunt in jejuno. Hinc et Pharisei illis arrogantia sanctitudinem dicebat: Jejuno bis in sabbato, Lue. xviii, vers. 12. Subetur ergo clamare Propheta tubuli voce, jejunium Judeorum, mixtum et contaminatum immisericordia et iustitia, scilicet littibus, contentionibus et pugnis, non placere Deo. Deinde, vers. 6, doct quidnam sit verum jejunium, Deo gratum, scilicet jejunare ab iniunctitate, cibare pauperes, nudos vestire, etc. Horum enim causa jejunium institutum est. Denique, vers. 8, si id fecerint, promittit eis iustitiam, sanitatem, illuminationem, etc., vers. 12, quod in eis adscibebuntur deserter scelerorum, et vers. 14. Tunc, ait, dilectaberis super Dominum, et sustollane super altitudines terra, et cibabo te hereditate Jacob patris tui. Porro, vers. 8, et deinceps assurget ad Christianos: illi enim potius quam Iudei ista, qua dixi, pristinatur: quoceira et promissa tam ampla, jam dicta, a Deo pro illis accepserunt (i).*

1. Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, et annuntia populo meo sceleram eorum, et domui Jacob peccata eorum. 2. Me etenim de die in diem querunt, et scire vias meas volunt: quasi gens, quae justitiam fecerit, et judicium Dei sui non dereliquerit: rogant me iustitia: appropinquare Deo volunt. 3. Quare jejunavimus, et non aspexisti: humiliavimus animas nostras, et nescisti? Ecce in die jejuni vestri invenitur voluntas vestra, et

(i) Isaías explicatione divina ratione circa Synagogam, quas, cap. lv, lvi, lvi, prosecutus est, hoc capite et sequenti absolvit, iudicium del proclamando et ministrando, que possunt aperte ad ea tempora referri quae Christi Domini adventus precesserunt, quibus cum preter idolatriam omni genere scelerum contaminari essent ante Deum, exteriori et carnali justitia tantum contenti, putabant male secum Deum agere, quod non Messiam miserent, ut eam a tantis calamitatibus, quibus post reditum e Babylone premebantur, liberaret.

Primo igitur, magnas voces edere Propheta jubetur, et actio generatim proponitur ab eodem contra Iudeos divinorum consiliorum rationem tenere, et in omnibus eius actionibus divinam voluntatem collimare simulans, 1, 2.

Secundo, exceptionem factam a Judaeis ad jejuna sua

provoacanthus, refutat Isaías, perstringendo horum defectus jejuniorum, scilicet cum propria voluntate, duritia in repetendo debito, et animo ad contentionem et dissidium intento coniectorum, 3, 4, .. in sola carnis maceratione alsique interiori penitentia consistentium, vers. 5.

Tertio, designat conditiones justa jejuniorum, scilicet opera iustitiae, charitatis et misericordiae, 6, 7, pro quibus spondet liberationem a malis presentibus, securitatem a futuri, nec non conversionem fortunae adversa in florentissimum, 8-12.

Quarto, se videtur in superioribus ita opera misericordiae exigere, ut his contentus cultum parum curaret, addit aliam conditionem ad Deum pertinentem, precipite observantiam sabbati et legis, et addicit bona olim promissa cum hereditatis promissione, 13, 14.

omnes debitos vestros repetitis. 4. Ecce ad lites et contentiones jejunatis, et percritis pugno impie. Nolite jejunare sicut usque ad hanc diem, ut audiatur in excelso clamor vester. 5. Numquid tale est jejuniuum quod elegi, per diem affligere hominem animam suam? numquid conforquere quasi circulum caput suum, et saccum et cinerem sternere? numquid istud vocabis jejuniuum, et diem acceptabilem Domino? Nonne hoc est magis jejuniuum, quod elecit: dissolve colligations impietas, solve fasciculos deprimentes: dimitte eos, qui contracti sunt, liberos, et omnes onus disrupme. 7. Frange esurienti panem tuum, et egenos vagosque induc in domum tuam: cum videris nudum, operi eum, et carnem tuam ne despicias. 8. Tunc erumpet quasi manu lumen tuum, et sanitas tua citius orietur, et anteibit faciem tuam iustitia tua, et gloria Domini colliget te. 9. Tunc invocabis, et Dominus exaudiet: clamas, et dicit: Ecce adsum, si abstuleris de medio tui catenam, et desieris extendere digitum, et loqui quod non prodet. 10. Cum effuderis esurienti animam tuam, et animam afflictam repleveris, orietur in tenebris lux tua, et tenebrae tuae erunt sicut meridies. 11. Et requiem tibi dabit Dominus semper, et implabit splendoribus animam tuam, et ossa tua liberabit, et eris quasi hortus irriguus, et sicut fons aquarum, cuius non deficient aquae. 12. Et edificabuntur in te deserta scelerorum: fundamenta generationis et generationis suscitabis: et vocaberis aedificator sepium, avertens semitas in quietem. 13. Si averteris a sabbato pedem tuum, facere voluntatem tuam, in die sancto meo, et vocaveris sabbatum delicatum, et sanctum Domini gloriosum, et glorificaveris eum dum non facis vias tuas, et non invenitur voluntas tua, ut loqueris sermonem: 14. tunc defelectaberis super Domino, et sustollam te super altitudines terre, et cibabo te hereditate Jacob patris tui; os enim Domini locutum est.

1. CLAMA. — Hebreice est: *Clama in gutture. Tunc est*, ut Septuaginta: *Clama in fortitudine, ne parcas gurgiti et vocis tuae.*

QUASI TUBA EXALTA VOCEM, — q. d. Clama contenta, sonora, forti et quasi tubali voce. Alter Sanchez, q. d. Cane tuba instar praecoxis, ut populum convocas; deinde voce sonora hinc mea edicta eis propone (ita enim facit preco principis), scilicet «annuntia populo meo sceleris corrum.» Noteut hoc concionatores, se non esse tibi, ad voluntatem et plausum modulantes, sed tubas, et classiensem canant ad arma, ad bellum contra peccata et concupiscentias jugiter ineundum. Andiant S. Augustinus, serm. 106 *De Tempore*: «Quasi tuba exalta vocem tuam. Claram ergo iubemur, et vehementer clamare. Ne parcas, inquit, id est peccatoris iniquitati, ne facendo peccata, et dum vereundis ejus consulis, non consulas sanitati: ne vulnera illius, qui clamando escare poteras, retinendo in pejus enutras. Scias quia tuba non tam oblectacionis esse soleat, quam terroris: non tam delectationem preferre, quam inferre formidinem.» Vide sequentia. Simili modo insonat Osee, v, 8: «Clangite buccina in Gabaa, tuba in Rama; » et Joel, ii, 1: «Canite tuba in Sion, ululate in monte sancto meo, conturbante omnes habitatores terra: quia venit dies Domini; » et vers. 15: «Canite tuba in Sion, sanctificate jejuniuum, vocate cunctum, » etc. Rursum, Osee viii, 1: «In gutture tuo sit tuba quasi aquila super dominum Domini: pro eo quod transgressi sunt fœdus meum.»

2. NE ETENIM DE DIE IN DIEM QUERUNT, ET SCIRE VIAS HEIS VOLUNT. — Primo, q. d. Simulant se querere Deum, Deique voluntatem, ad eam se collimare, ac satager quantoq[ue] eam implore, eique magis placere possint. Secundo, q. d. Inquirunt meconilia et decreta, eorumque rationes; ut de adventu Messie, cur differatur? quare permitat Deus populum suum in Babylonie detinere et indigna pati, etc. Ita Forerius. Unde tertio, apte Cyrrilus et Sanchez, q. d. Vocant me in ius: allegant enim suam iustitiam, measque vias, id est consilia, accusant infidelitatis et iniquitatis, quod promissum eis pacem et bona non præstam: querunt enim dicuntque quotidie: «Quare jejunavimus, et non aspexit?» Tales hypocrites etiam hodie sunt, qui exterius sanctitudinem simulantes, semper querunt male secum agi: cum enim terrenis bonis animo affixi sunt, iniqui ferunt se sibi tangunt justis, non affatim, vel a Deo, ve, a reipublica rectoribus distribui: at vere justi et pii, de amissione eternorum tantum solliciti, sic sua compontunt, ut, cum se indignos aere quae respiratione atrahant, arbitrentur, eternitatem et veram felicitatem semper meditentur, et super hac re omnes rationes suas subducant. Vera enim iustitia, cum facit omnia que a Deo precepta sunt, dicit: «Servi inutiles sumus. Non intres in iudicium cum seruo tuo; qui non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens. Ab occulis meis mundia mea Domine, » etc., inquit Forerius.

Et iudicium Dei sui non dereliquerit. — «Iudicium» vocat justum et uolum, quod Deus lege

sua prascripsit et sauxit. Tales sunt hodie, qui cum impure et impie vivant, tamen ita pie loquuntur et inquirant de anima unione cum Deo, de perfecto amore, de vita contemplativa sublimitate, de apice perfectionis, ut tantum non angelii videantur.

ROGANT ME JUDICIA JUSTITIE, — q. d. Volumus se quan*pudica*. Dei sint justa, det ipse nobis eorum rationem, sequi justificet; violentur enim nobis esse *justitia*: nam sinit nos, qui ejus cultores et justi sumus, ab infidelibus et impis opprimenti. Ita isti stolidi et arrogantes.

APPROPIQUIARE DEO VOLUNT. — non ut ad eum per sanctitudinem et munditudinem accedant; sed ut cum eo disputerent, ejusque iudicium examinet, et quasi in tribunal contendant, eumque corde turbent, et gubernationis orbi annovent.

HUMILIAVIM ANJAS NOSTRAS, — id est jejunavimus, ut precessit. Hebrew enim jejunium vocant humilationem, vel afflictionem animas. **Primo**, quia finis et fructus jejunii est, ut care humiliata subdatur spiritui. **Secondo**, quia jejunium lasciviam carnis humiliat, punit et domat. Sic David ait, *Psalm. XXXIV, 13:* «Humillabam in jejunio animam meam; » Levit. XVI, 29: «Mense septimo, decima die mensis, affligitis animas vestras, » hoc est jejunabilitas. **Tertio**, quia jejunio addebant cibum, quod affligit; et cinere a humiliat, se aspergebant, ut nos facimus intio Quadragesima, in die Cinerum. Id enim fecit Judith, cap. VIII, vers. 6. Unde et subdit Isaías, vers. 5: «Et sacrum et cimerum sternere? numquid istud vocabis jejunium?»

ET NESCIESTI, — q. d. Videris ea non aspicere, non curare, immo ignorare, quia ea, uti par est, non remuneris. Videis haec Iudeos in extenso jejunio suam sanctitudinem collocaisse. Unde et Christus carpit Scribas, *Math. XXII, 3:* qui exterram pietatem in jejunio et sacrificio prefererant, interiore vero charitatem et misericordiam negligebant. Tales sunt et hodie inter Christianos.

ECCLESIA IN DIE JEJUNI VESTRI INVENTUR VOLUNTAS VESTRA. — Hebreo *γένεται chepheth* significat, id quod libet, quia in Scriptura vocatur *libido*, concupiscentia, voluntas carnis, voluntas propria, etc. q. d. Jejunatis a cibo, et carnem maceratis; sed interim indulges libidini animi, v. g.avaritia, fastu, iracundia, impudicitia, aliusque vitii carnis, ad quae resecata jejunium institutum est. Nam, ut alia tacem, debitores vestros pauperes rigide et inhumane cogit, efflitis solvere, id quod debent, etiam cum non sunt solvendo. Quorum prouinde clamor ascendit ad me. Unde Glossa hic: *Qui repetit, ait, non habentem, Deo facit violentiam.*

Secondo, tempore jejunii vacatis iurgis, contentiobus, pugnis et verberibus. Ita et hodie nonnullos, dum jejunant, magis cholericos et impatiens experimur. Jejunium enim acut in cholericis bilis, sed ipsi eam edomare debent; at mundani, qui ne*scirent* quid sit mortificatio passio-

num et vitiorum, putati que se beatoe, si suos affectus sequi, si id quod lobet exsequi, si quod optant assequi possint, suis cupidinibus indulgent, easque instar pecorum explet. Quocirca iure Plato in *Critone* damnat illam vilgi preicationem: «Deus det tibi que vels: Imo nunquam det, inquit, sed faciat, ut velis quod ipsa vult. Haec enim est pura religio, si sie le religis Deo. » Quare merito exclamatione S. Bernardus serm. 71 *in Cant. 4*: « Grande malum propria voluntas, que fit ut bona tua (jejunia) tibi bona non sint. Oportet prouide extra illa fiant qui hijusmodi sunt, quia nihil omnino, quod propria iniquitudo sit voluntate, gustabit qui passitur inter illa. »

Moraliter, nota hic describi quale debet esse *jejunium Christianorum* in Quadragesima et alia. *Quaerit* preceptum, primo, ut mens tam a viuis quam a cibo, et subtributum, et gubernationis orbi annovent. Scilicet, inquinat S. Hieronymus, Cyrillos et Procopius. Nam jejunii finis est, ut corpus humilietur, et subdatur anime, anima rationi, ratio virtuti et spiritui, spiritus Deo; quem finem nisi assequaris, frustra jejuniorum medie adhibes, sicut frustra siger assumit pharmaca, si a noxiis non abstineat, inquit S. Chrysostomus in Gen. I, hom. 8, et S. Leo, serm. 4 de *Quadrage.*: «Non in sola, abstinentia cibi stat nostri summa jejunii, aut fructuose corpori esca subtrahitur, nisi mens ad iniurias revocetur; et ab obsecrationibus lingua coibatur. » Et S. Bernardus, serm. 3 *de Jejunio Quadragesima:* « Si sola, ait, gula peccavit, sola jejunet, et sufficit; si vero peccaverunt et membra celera, eur non jejunent et ipsa? Jejunat ergo oculus a curiosis aspectibus et omni petulantia, etc. Jejunari auris nequierunt pruriens a fabulis et rumoris. Jejunet lingua a detractione et murmuratione, etc. Jejunet manus ab otiosis signis, etc. Sed et multo magis anima ipsa jejunet a virtutis et a propria voluntate sua. Elenim sine jejunio hoc, cetera a Domino reprobantur, sicut scriptum est: Quia in diebus jejuniorum vestrorum voluntates vestre inventuriuntur. » Jejunium ergo corporis conendum est jejunio animae, et abstinentia a peccatis. Hoc est quod Dominus ait *Ioel*, I, 14: « Sanctificare jejunium. » Nam, uti s. Gregorius homil. 16 in *Evangel.*: « Jejunium sanctificare, est adjunctus bonis aliis dignum Deo abstinentiam carnis ostendere. Cesset ira, opiantr jurgia. In cassum enim caro ateritur, si pravis suis voluptatibus animus non refrenatur, cum per Prophetam Dominus dicas: Ecce in die jejunii vestri inventur voluntas vestra. » Et S. Hieronymus, *ad Caleantiam:* « Quid, ait, protest es tuus abstinentia corpus, si animus intumescat superbia? Quam laudem merebitur de pallore jejunii, si inuidia lividi simus? Quid virtutis habet, vinum non bibere, et ira atque odio inebriari? »

DEBITORES VESTROS REPETITI. — Objicit eis famam penitentiam. Vera enim penitentia (quam falso per jejunium et cibicum profitebatur) sensum purgat, et noxias affectiones, eo saltem tem-

poro quo viget, sedat, atque visibilium contemplationem et oblationem inducit: quamdiu enim salubris ille dolor mentem obtinet, fastidio sunt qua charissima esse solebant: filiorum aspectus tunc injucundus est; ornatus et pretiosae vestes sorident; deficietas et ferulae ut stercora reputamus, et tantum ad delictorum remissionem, et divinam gratiam suspiramus, inquit Forerius. Et S. Gregorius, homil. 16 in *Evangel.*: « Qui, inquit, a debitoris suo hoc quod dedit repetit, aliquid justum facit; sed dignus est ut quisquis penitentia maceret, etiam hoc, quod sibi justum compedit, interdicat: si nobis afflicti et penitentibus a Deo dimittimus quod inuste egimus, si pro amore illius et hoc quod nobis juste compedit, relaxemus. »

4. ECCE AD LITES ET CONTENTIONES JEJUNATIS. — Primo, q. d. Jejunatis, non ut carnem mortificatis, sed ut habeatis et caput servemus, et tempus amplius, ad ingeniosus et plenius tractandas vestras lites, et contendendum in iudicio ac tribunali, atque ad exigendum vestra debita. Hec enim rejicit in tempus jejunii; ultiote otiosum, aqua ex necessitate ac vacuum a gula. Dies enim jejunii fere simil erat dies precium, idque usque ad vesperam, et ortum Hesperi, ut colligunt *Judith* cap. VI, 16, et doct. S. Hieronymus, lib. II *Contra Jovin.*, et consequie etiamnum Judei jejunant. Atque inde videtur ora consuetudo christianorum nonnullorum, ut pridie nativitas Christi et quibusdam aliis diebus, jejunant ad vesperam, donec videant Hesperi et stellas. Nisi malis dicere, id inde ortum, quod olim in Ecclesia jejunabatur passim usque ad vesperam, nec prandebatur, sed cenantur, peractis Vespere, et precibus omnibus (unde nunc, qui in jejunio prandetur, Vesperi premittuntur et leguntur ante prandium); qui mos servatus fuit usque ad tempora S. Thomas, ut ipse testatur. Porro vesperam metiebantur ab appropiis Hesperi et stellarum; unde pueri factentes cerebro aspiciebant in celum, ut, si stellae viderent, posset jejunium solvere, et famam satiare. Sic multi mercatores in vesperum usque jejunant, ut diem totum impendant mercominiis et lucris. Ita S. Thomas, Hugo et Sanchez. Hic sensus genuinus est.

Secondo, q. d. Litigatis et contenditis uter vestrum plus jejunet. Capitatis enim ex jejunio non dicitur, sed bestram, ideoque vanam gloriam. Ita Forerius.

PERCUTITIS PUGNO IMPERI — debitores vestros, vel eos, cum quibus litigatis et contenditis. Jejunium enim, quia siccat, choleras accitat. Veri potest, percussus pugno impio, vel, at Pagninus, duro; Leo Hebreus verit, percussus pugno dammatum, scilicet ob usuram, aliudre debitum in iudicio. Unde Septuaginta vertunt, percussus pugno humili. Hoc percussio tum dolorem, tum potius ignominiam inurebat percusso.

5. NONNE HOC EST MAGIS JEJUNUM, QUOD ELEGIT? — (Hic jejunii sibi placiendi conditiones assignat. *Prima* est: DISSOLVE COLLIGATIONES IMPETATIS (id est dissolue obligaciones et pacta usuraria, aliaque iniuria et impia, quibus alios presserim pauperes, violenter oppressisti et exhaustisti); SOLVE FASCICULOS DEPIMENTIS, — id est relaxa, condona, concinde, vel combure fasciculos syngrapharum, violen-

jejunibus, simulque plangentibus tollebatur, ait S. Hieronymus; quia hi tollebant eum, non ex cordis dolore et contritione, sed ex ostentatione et vana gloria.

Secundo, « ut audiat clarmor, » id est processus vestre, q. d. Ut Deus in celo exaudiat vestras voces et orationes. Ita S. Thomas, Hugo et Sanchez.

Tertio et genuine, q. d. Nolit jejunare sicut usque ad hanc diem; nempe, ut clarmor vester, dum litigatis et contenditis, in excelso audiatur: aut potius, « clarmor vester, » acte, quo scilicet vos cogitis clamare pauperes et miseros, quos ad persolvendum cogitis et percutitis. Scriptura enim nomine *clamoris* significat violentias, rapinas, fraudes, et ea omnia que, lessa charitate, faciunt gemitu et clamare injurias passos et afflictos. Hic clarmor celos et aures Dei penetrat. Ita Forerius et Adamus.

5. NUOVO CONTORQUE QUASI CIRCULUM CAPUT V SUMMUM — id est, ut Vatablus verit: *Ut homo restoret caput suum quasi humanum.* Et, ut Forerius: *Ut incurvet (hoo enim est Hebreum ἀποφεύγεις) caput suum quasi junctum.* Jejunantes enim partim ex debilitate, partim ex penitentia, demitembant caput, et curvi incedebant, itaque sese instar vinnis et junei flebant in circulum, id est in curvitudinem et gyrum: ut fecit Achab III Reg. XXI, 27, et David Psalm. XXXVII, 7. Hi autem, ut suum jejunium, penitentiam et humilitatem ostentarent, plane curvabant caput pone ad tibias; ut viderentur illud contorquerere in circulum, ut verit Noster. Addo, jejunium ex inedia et debilitate, subinde vertiginem capiti inducit, praesertim languidis, q. d. simili vertiginem, et contorquent caput, ut ostentent suum jejunium.

Arias contendit pro *circulum legendum esse circumferum vel sciprum* (eius varie sunt species: una asphodelus dicta, que Hispani dicunt *gavon*, quod per metathesis videtur esse idem cum Hebrew *גָבֹן agmon*), puta junceum: hunc enim significat Hebrew *agmon*. Verum omnes codices legunt *circulum*, itaque vertunt Septuaginta et ipsi Arias, itaque vertunt Job XII, 21. Licit enim *agmon* propriè significet junceum, significat tamen et circulum: junceum enim facile flectitur in circumferum, ex eoque fiant circuli. Denique, si lubet, circumlocutio hic junceum acceperit. Unde Syria verit, ut incurvet collum suum sicut tortile: Arabicus, sicut *id quod inctinatur*.

ET SACUM (id est ciliicum), ET CINEREM STERNERE? — Hisce enim quasi symbolis penitentiae ornabant jejunium, ut dixi vers. 3.

6. NONNE HOC EST MAGIS JEJUNUM, QUOD ELEGIT? — (Hic jejunii sibi placit conditions assignat. *Prima* est: DISSOLVE COLLIGATIONES IMPETATIS (id est dissolue obligaciones et pacta usuraria, aliaque iniuria et impia, quibus alios presserim pauperes, violenter oppressisti et exhaustisti); SOLVE FASCICULOS DEPIMENTIS, — id est relaxa, condona, concinde, vel combure fasciculos syngrapharum, violen-

tarum cautionam; puta chirographa obligationum de solvendis usuris aliquis iniquis contractibus, quibus proximum et fratrem tuum in quasi iugo deprimitis et opprimis. Ita Septuaginta qui vertunt: *Dissolve obligations violentarum contractuum, dissolute contractos in revisione, et omnem scripturam iniquam concideat.* El S. Cyriacus, ad Quirin. ep. cuius sibi verit: *Solve omnem nodum iniquitatis, resolute suffocationis impudentiam conseruacionem.* Pro deprimente hebreo est **תְּמַזֵּחַ** mōtā id est mutatus, id est fasciculos et onera fratribus imposita, adeo gravis, ut illos inter eundam nutrere et vacillare cogant. Haec Vatabulus.

*Secundo, Forerius « fasciculos, » inquit, meta-
phonice vocat formora, que dum debitores non
sunt solvendo, in dies augescunt, et in fascos ex-
crescent, quos non possunt ferre; vel certe ser-
vitia et operas, quas illis injungebant inferiori-
dum non solverant.*

Tropologio S. Clemens, lib. II *Constit. Apost.*, cap. LII, haec recte refert ad remissionem injuriarum: «Si, inquit, christianos esse vis, seque legem Domini, dissolve omne vinculum iniquitatis: in te enim possunt dominus potestatem remittendi peccata in te commissas, etc. At tu injuria memori es, et inimicitiam refinas, et in iudicium venis, et iracundiam observas, et precibus tuis obsecras».

Dimitit eos qui confracti sunt. — Id est, ut Forus verit, quod compassati sunt; Vatibus, qui oppressi sunt tum pauperiter, et are alieno, ut forense adere cogatur, quos *diamonum libenter facetus vocant: tum duri et servituli: aut carceris conditorum: hos enim vult liberos dimitti, adeoque si non sunt solvendo, debilitum eis considerari. ha Plato docet evidentissimum « signum viri optimi esse, si quis sit lenis in suis, et eni, in quos habet imperium. » Nam si in alienos possit te refreare possum, sis lenis, mirandu non posses.*

ET OMNE ONUS DISCUMPE. — Debitum jam dictum, vocat « onus », tum quia in se onus est gravans debitorem ; tum quia jugum, servitutem , carcere alias onera creditoris, ei inducit. Unde Septimina et Symmachus vertunt, et scriptum (chirographum aut syngraphum) inquit non ininde.

Mystic S. Ambrosius, Chrysostomus, Justinus, Basilius, Hilarius, et ex his Leo Castrius, q. d. Discepsis chirographia (id est quibus peccata), quibus te damozi obligasti. Audi S. Hilariensem in capitulo xxxiv: « Solve anima vinculum, et omnem secundum iniquitatem. Nam si a precepitis Dei declinaveris, et his obligationibus peccatorum te collaveris, abducens in penas eternas cum operante iniquitatem. » Et S. Basilius in *Ascesis*, cap. iv: « Solve, ait, animi infirmitates, et peccata-
rum inservientia vincula, que fecisti cum patre
secundum diabolo. »

7. FRANGE ESURIENTI PANEM TUUM. — Hæc est se-

cunda conditio, quam Deus in jejunio, ut sibi placet, requirit; scilicet, ut conditior pietate et elemosyna, inquit S. Gregorius hom. 16 in Evangelio, et quod substrahatur ventri, datur pauperi; ut semel esurientis detur panis, peregrino hospitium nudo vestis. Hoc ergo, ut S. Gregorius, «quod tibi substrahit, aliter largire, ut unde tu caro sufficiatur, inde egensis proximi caro reparetur. Si enim quisque jejunal, si ea, quae sibi ad tempus substrahit, non pauperibus tribuit, ut ventri possumodum offenda custodit.» Urgit S. Augustinus serm. 62 de Tempore, *si frange*, indeque probat quod nemo licet pauper ac elemosyna se excepte.

sare possit: « Non dixit, inquit, ui integrum par
nem dare, cum forte pauper illa alium non hab
beret; sed: France, inquit, hoc est dicere: Elia
tanta paupertas tibi est, ut non habueris nisi una
panem, ex ipso tamen frange, et pauperi tibi
dame. Vide eundem, serm. 30 et serm. 172, tibi ait: « Imp
lora misericordias officia, et sanctificasti jejuna
Sagina pauperum viscera, et anima tua muneri
bus sanctiatis pinguest. Vesti nudum, et la
peccata conlecta sunt. Peregrinum hospito tuo
contende suscipere, ut et te Deus in celorum
regna suscipiat. » Vide et exempla, que recessu
Ezech. xviii. 7 (1).

ET CARNES TUAS NE DESPERERIS — Id est, ut Septuaginta verbiunt, et *domesticos semini tuos non desperabis*. Nota hebraeum: *caro enim vocatur propinquus, consanguineus, tum proprius, qui aliis est; tum communis, qui homo est; praesertim cibus et genitus ei fidei, v. g. Israhela. His enim omnibus, si elegant, iubet elemosynam praestari. Et hi omnes in Adamo nobis propinquū et cognati sunt.*

Sánchez subaudit voculam, *sicut*, q. d. Sicut carnem huam non despicias, si etiam illos (esuientes, vagos et nudos) ne despexeras. Tertiam interpretationem addit Forierus, quox mox indicabo. Sed prima est maxima genuina. Singulare enim eos ad elemosynam, dicendo eam dari carnis propria, hoc est, consanguineis et contributibus, ut corum non tantum corpori, sed et anime consultant, ne videlicet obinopiam coguntur infidelibus vel impensis se mancipare, a quibus ad infidelitatem et impietatem traducantur. Ita legimus in *Vita S. Gisletri*, qui prudenter ac sanctitate eximius fuit Pontifex, quod studiose pauperum, presertim virginum, pupillorum et orphanorum ministris subveniens: *a No. incoquabat cognitum pa-*

(1) Vers. 7. « Frange esurienti panem tuum. » Panes illi pluribus erant tales qui facile frangenterit, utpote tenues placentae, uti sunt etiamnum in Oriente, juxta viatorum relationes; so factum, ut *frangere* dirat pro communicare, seu distribuire. Forma panium, sicut Iahū, *Archæolog.* *Bibl. part. I, cap. ix.*, erat rotundus, diametra 9 vel 10 pollicem; et azymus quidem non erat culto crassior; fermentatus autem crassitatem dignitati auricularis non superabat: quare pauci hauquaquean culto scindebant sed manu frangebatur.

tere ab alienis, qui dum levant corpora, jugulant animas. »

rum. » Et de sobrietate, *Ecclesi. xxxi*, 37 : « Sanitas est animae et corpori sobrius potus. »

8. TUNC ERUMPET QUASI MANE (Hebraice כבשׂ מִנְחָה, id est sicut aurora) LUMEN TUM. — Assignat die Deus misericordie et elemosynae prima. Primum ex lumen, per quod recte Forerius et Sanchez accipiunt prosperitatem et felicitatem. Hujus enim symbolum est lux; sicut nocte et tenebris, adversitatis et calamitatis, q. d. Tunc incipies et mediis calamitatum tenebris, v. g. et captivitate Babylonica in lucem libertatis, laetitiae et felicitatis emergere. Sicut enim immisericordia et inhumanitas diem terris auferit, tempestates conseriat, et totam mundi machinam conturbat, visusque, o Judezi, tenebris captivitatis et carceris induxit; ita ex adverso, misericordia diem, lucem et pacem orbi afferit, vobisque redditum ex exilio, hilaritatem, et bona omnia restituet. Addit Sanchez elemosynam in hora mortis, que caliginosa est, mortis et anxii, afferre spem salutis, esseque quasi «stellam matutinam», Apocal. II, 23, id est luciferum, qui solis adventum prexit et annuntiavit: ita enim et elemosyna moribundum existat, quando instantis gloria beatificis lumen ostentat, et prelibrandum offert.

*Note: Pro erumpet hebraice est יְקַרֵּב tibbaca, id est *findetur*, vel *scindatur*: ut sol in aurora radiis suis findens nubes, in lucem quasi fissum et sparsum erumpit. Urget hoc S. Chrysostomus, homines nobilis et ignobiles, debiles at fortis, v.g. appetitum qui est quasi umbrilem, et rationem quam est quasi ossa, per timorem dei sanas fore. Ita Jansenius et Cajetanus, ibid.*

Anagogice S. Chrysostomus, homilia 4 in episcopis ad Philippienses: «Oleum hoc, inquit, eleemosynam magnam in futuro tibi lucem et claritatem largitur; ut consequenter sanitatem eternam et immortalitatem.

ret; ut intelligamus valde eupodium esse nostra salutis, quodque numeribus plenus, ex largiendi festinatione quasi prorumpat, cum nihil sit quod inestimabile Dei desiderium possit prohibere. Quibus omnibus infinitam bonorum copiam nobis paratum esse ostendit. Matutinum lumen, subi-
tum et repetitum significat, antequam cogites te beans, ut quod matutino tempore, antequam exspectes, le excipiant bona. »

Et SANTAS TUA CITUS ORIENTUR. — Primo, pro summatas Forerius vertit, curatio, q. d. In Babylone capti-
vus, o Israel, ibique pueritia, squalore, mœxore,
aliquis seruimus conficeris, aegrotas et consumo-
ris. A scopo remedium et pharmacum prestantis-
simum, misericordiam : haec tu emnesque tuos
dolores et infirmitates curabit. Tua enim miseri-
cordia, Dei te misericordiam, que tu sanet,
provocabit. Unde Septuaginta pro sonitas, ventum
tixata, id est medicamenta vel emplastrum. S. Iero-
nimum Hebreorum אָרְבָּה חֲרַבָּה arvah in Comment., hic
et alibi vertit, cicatricem; Vatabulus, disturbutatem.
Eleemosyna ergo est emplastrum efficacissimum,
quod tibi membris tam corporis
rectione relaxantem et levigantem, et
mentem detritum, novum surrogat et induxit.
Audi Terribilium: Vestem non subsericam, ne
pallium, sed carmen volens accepi, ortum
resurrectione de mortis occasu praedicavit? His
sentibus apposite respondet ei quid precessit
« Cum videris nudum, operi eum, et carmen
tuum ne despixeris. » Hoc sensi, q. d. Si nudum
vestias, Deus quoque nudum carnem tuum, in re-
surrectione, vesties stola glorie. Verum ex He-
breo et Latino liquet in Sephagiata, legendum
esse tixata, pon πάτα, quanquam Hebreum ar-
cha, quod propriè significat longitudinem, pro lon-
ga veste accepi posset.

ET ANTEBIT FACIEN TUAM JUSTITIA TUA. — *Primum* «Justitia», id est misericordia. Si enim capitulum «justitia», in Dan. IV, 24, in Hebreo, Cap. xxi, et Actor. x, 33, et alibi, q. d. Si sis in tenebris pe-

cali aut captivitatis, vel calamitatis, praesertim mortis, eleemosyna, quasi fax viam tibi praebit, et inde te educet; in morte vero apud judicem Christum iustabit, et in columna perdicet, omnes obices removens, et omnia plana reddens. Hoc est quod ait Tobias cap. IV, vers. 11: « Eleemosyna ab omni peccato et a morte liberat, et non patietur animam ire in tenebras. » Unde sequitur:

ET GLORIA DOMINI COLLIGIT TE. — « Gloria, » id est gloriosus liberatio et periculo, vel captivitate, v. g. Babylonio. Rursum, ipse Dominus gloriosa sua gloria colesci te colligit, proteget, suscipiet, et ut Septuaginta, circumdat, ac levigat, dicens: « Intra in gaudium Domini tui. » Ita Vatablus, Sanchez et alii. Alludit ad Mosen, qui, cum Iudei rebellies vellent eum lapidare, fugit ad tabernaculum, ibique gloria Domini per nubem apparet protexctus est. Audi S. Chrysostomum, homil. 32 in epist. ad Hebr.: « Eleemosyna, inquit, vincula peccatorum dissolvit, fugit tenebris, extinguit ignem, mortificat vermen, expellit stridorem dentum. Huic cum multa fiducia porto colli aperitum, et veluti regina intrante, nullus janitorum, nullus custodus qui portis assistunt, audet dicere: Quae tu es? vel unde? sed omnes eam et regione suscipiunt: si etiam misericordia; regna namque est, vere regna similes faciens homines Deo. » Sieut ergo immisericordes et crudelis omnium iniurie expositi sunt, ut singulis grossibus timore debeat ruinam, quia praeceps eos iniquitas sua et odium, quo Deus eos prosequitur; et a contrario misericordes nullum timent injuriam aut vim, quia praeceps eos sua eleemosyna, et gratia. Vide que dixi de eleemosyna, Denter. XIV et XV.

Secundo, Forerius « anteibit, » etc. q. d. In omnibus rebus, que occurserint, utpote prospere succendentibus, apparebit quod justus sis. Obtinetur enim passio opinio, quod adversa non nisi sclerulus confundantur, pro-pura non nisi iustitia. Sed prior sensus illustrior, que ac germanior est.

Tertio, S. Hieronymus, Haymo et S. Thomas in extensione digit, putant significari irisionem et subsumptionem. Itaque veteri hic no proximo deribus, et singulos quasi digitus nomes. Unde Chaldeus verit: *Si desieris auquare digitum*. Ita etiam plebei suos irritant, dum duos digitos in aliquam extendendo, quasi cornua et affigunt, significantque eum esse cornutum, aut uxorem eius alias habere amas. Ita et Diogenes Cynicus, teste Laertio, pretendens digitum medium in Demosthenem, insimulavit eum turpititudinem. Olim enim mediis digitis infans fuit, eoque ostendi grave erat probrum: illo enim significabat hominem esse mollem et effeminate: inde digitus hic vocatus est impudicus, de quo Martialis, lib. II. « Ostendit digitum, sed impudicum, » puta medium. Ex adverso ostendit digitum secundo, qui dicitur index, laudabile erat et honorificum. Ita Delrio, *adagio* 801, ex Cicerone, Persio et alii. Sic de procaci illice femina dicitur: « Digitum loquitur. » Democritus vero apud Juvenalem,

promereri Deum non potest, qui nulla est operatione fecundus. Et idea Scriptura divina instruit dicens, Tob. XII: *Bona est oratio cum jejuniu et eleemosyna. Nam qui in die iudicie premium pro operibus et eleemosynis redditurus est, hodie quoque ad orationem cum operatione venientem benignus auditor est.* Id deinde probat exemplo Cornelii Centurionis, cui ait Angelus, Acto. X: « Cornelii, orationes tue et eleemosynae ascenderunt in memoriam coram Deo. » Sie et Raphael, Tobiae oranti, et semper operanti testis fuit dicens: Quando orabas tu et Sara, ego obtuli memoriam orationis vestre in conspicuum claritatis Dei. El cum separares tu mortuos simpliciter, et quia non es cunctatus exsurgere, et derelinquere prandium tuum, etc., misit me Deus curare te, et Sarah murum tuum. »

Si abstuleris de medio tui catenam. — *Catenam* hec est onus, et fasciculi deprimentes (puta usura, et iniqui contractus, servitutes et onera divitum, quibus ipsi alios pauperes quasi vinciebant et opprimabant), de quibus vers. 6. Nam omnibus hisce los in Hebreo est eadem vox *zotz mota*. Ita S. Cyriacus, Vatablus, Forerius et alii. Vide Jerome cap. XXVII et XXVIII.

Mystice. S. Hieronymus per *catenam* intelligit peccata. Hec enim sunt quasi vincula ferrea, que vincunt animam, vincitamque tradunt et mancipant diabolum.

Et desieris extendere digitum. — Primo, Pagninus addit, *ad rem alienam*, q. d. Si desieris furari, et rapere aliena. Ita Cyrillus et Procopius.

Secundo, Vatablus, Forerius et S. Thomas, q. d. Si desieris porrecto digito et proteno minari proximo, et probris afflere; si desieris contendere et rixari. Addit S. Thomas et Forerius, extende digitum, esse gestum, quasi volentes eruere oculos; quod est arrogantis, irati, ulciscientis et impotentis animi.

Tertio, S. Hieronymus, Haymo et S. Thomas in extensione digit, putant significari irisionem et subsumptionem. Itaque veteri hic no proximo deribus, et singulos quasi digitus nomes. Unde Chaldeus verit: *Si desieris auquare digitum*. Ita etiam plebei suos irritant, dum duos digitos in aliquam extendendo, quasi cornua et affigunt, significantque eum esse cornutum, aut uxorem eius alias habere amas. Ita et Diogenes Cynicus, teste Laertio, pretendens digitum medium in Demosthenem, insimulavit eum turpititudinem. Olim enim mediis digitis infans fuit, eoque ostendi grave erat probrum: illo enim significabat hominem esse mollem et effeminate: inde digitus hic vocatus est impudicus, de quo Martialis, lib. II. « Ostendit digitum, sed impudicum, » puta medium. Ex adverso ostendit digitum secundo, qui dicitur index, laudabile erat et honorificum. Ita Delrio, *adagio* 801, ex Cicerone, Persio et alii. Sic de procaci illice femina dicitur: « Digitum loquitur. » Democritus vero apud Juvenalem,

Satyr. 10, digito indicabat restum et furcam: cum

Fortuna ipse minaci
Mandaret laqueum, medinumque ostenderet ungues.

Quarto, Septuaginta vertunt, *si abstuleris a te yperpovta*, id est extensionem manus in eligendo magistratu, q. d. Si in eligendo magistratu, non extendas manus ad numerum, non sinas te dominis corrupti. Rursum, si non sis levis, nec leviter attolleris digitum, ut eligas indignos, quia cognati, amici aut beneficii sunt, Nazianzenus, orat, ult. *De Cura pauporum*, *yperpovta* exponit *decaustas*, sive *hypocastas*, id est probacionem, sive ambiguatatem; qua Leo Castrus certat notari avaritiam dantum quia mosynam, quod digitu quasi suppedit quantum dederint, aut indicent se alias eius dedisse, vel alios nunc eius imperitos esse eleemosynam. Melitus Nicetas in *Nazianzeno* probatorem interpretacionem, qua divites nimis curiosi inquirunt, an pauper vere sit pauper, et eleemosyna dignus. Planus videtur, si *yperpovta* ad verbum interpretetur, manus vel digitus extensionem. Hanc enim significat von Hebreo, Chaldeus et Noster, a quibus Septuaginta noluisse dissentire est verisimilis, ut recte advertit Delrio loco iam citato. Teritus ergo sensus et secundus maximus genuini videntur.

Et loqui quod non proest. — Hebreo *PN avem*, id est *iniquitatem*, puta lites, rixas, oppressiones pauperum, sanitas et convicia. Unde Septuaginta vertunt, *murmurum*.

10. Cum effuderis esurienti animam tuam. — Hoc est viscera misericordie, puta intimos affectus compassions, condolendo, miserando, et miseria eius copiose et largiter succurrendo. Hoc enim notat *et effuderis*. Septuaginta vertunt: *Si dederas esurienti panem ex anima tua*, id est ex sincero totumque affectu anime tuae: Deus enim magis animum dantis, quam datum ipsum respicit. Deus, inquit S. Gregorius, *XII Moral. XII*, non pensat dum sed affectum.

Et animam afflictam (fame, nuditatem, mororem) repleveris — cibo, veste, consolatione et letitia.

Orientur in tenebris lux tua, et tenebre tua erunt sicut meridies. — q. d. In mediis calamitibus orientur tibi libertas, letitia et prosperitas tanta, quanto est lux in meridie. Rursum *in tenebris*, id est in agone et in horrore mortis, erit tibi consolatio, et spes salutis ac lucis, et gloria eternae: Deus enim omnes anime timores et angores, omnia nubila serenabit et disuinet. Vide dicta vers. 8. Sic Job XI, 17, dicitur: « Quasi meridianus fulgor consurgit ibi, » hoc est, « cum te consumptum putaveris, orieris ut Lucifer: » ubi Leo Hebreus verit: *Totum tempus vita perficit seruenus quam meridies*. Est enim lux meridiei clarissima et iuuentissima, nullamque dignit umbram, q. d. Pari modo tibi, o Job, vita, que superstes, erit plena felicitatis, nulla adversarum re-

rum umbra, nullo infelicitatis timore convellenda aut fuscanda.

41. Et requiem tibi dabit dominus semper. — Potest quoque sic verti: *Erit Deus perpetuo requies tua*, in quo uno semper requiescas. Rursum sic Deus perpetuo deducit te in via recta felicitatis et salutis, sicut deduxit filios Israel, duce columna, per desertum in Chanaan. Ita Forerius et Vatablus. Loquitur de requie, tum terrena, v. g. quam habebit erant Iudei et Babylonie redemptores in Iudea; nam ex eundem in Babylonem dicitur *Threnos*, v. 5: « Cervicibus nostris minabatur, lassis non dabatur respiques, » tum celestis et eterna.

Et implent splendoribus animam tuam. — Illustrat et impletat id quod dixit paulo ante: « Orientur in tenebris lux tua. » Vide ibi dicta, quibus adde: *sicut peccatum implet tenebris animam immisericordem*, *sicut Dei gratia implet animam misericordem*, *splendoribus semperis gratiae, consolationis et letitiae in hac vita, ac glorie veterne in futura.*

Notes. Pro *splendoribus* hebraica est *betsach sachot*, id est claritate claritatem, vel *splendoris splendor*, vel *serenitate serenitatem*, vel *sicutate sicutatam*, vel *ardore ardorum*, id est summo ardore, sicutate et splendore. His enim implet mente misericordem et sanctorum SS. Triunitatis, eum ad eas venit habitaturo. Est enim ipsa ignis consumens concupiscentiam, et quidquid in nobis aquem est, terrenum et mortale.

Denique Chaldeus, Pagninus, Vatablus et Sanchez vertunt, *implabit in sicutate sicutatam*, id est in summa sterilitate elfame, « animam tuam. » Cum enim secum agri a Deo fecundantur. Hoc enim promisit, Proverb. III, 9: « Dei primis omnium frugum tuarum da pauperibus, et impletur horres tua satiatae, et vino torcularia tua redundabunt. » Et cap. XXVII, vers. 27: « Qui dat pauperi, non indigebit: qui dicit deprecantem, sustinebit penuriam. »

Et ossa tua liberabit. — Vatablus vertit, *ossa tua sagittin*, id est impletus medulla. Hac enim ossa, antea fame siccet et arida, irrigantur, vegetantur, saginantur, crescunt et roboretur. Unde Septuaginta vertunt, *ossa tua pinguecent*. Per ossa, synedochie intelligit omnia membra: horum enim fulcrum et sustentantia sunt ossa. Hinc « ossa » symbolice significant robur et fortitudinem, q. d. Tua ossa, tua membra, tuum robur, in calamitate, v. g. Babylonica, captiva, contrita et emaciata Deus liberabit, roboretur et impinguabit.

Mystice. idem faciet ossibus, id est solidificat anima: has enim ab omni peccati et vitiorum tabe liberabit, et gratia et consolatione sua pinguefaciet. Ita Procopius, Cyrillus et Castrus. Hic enim per ossa accipiunt anima potentias.

Symbolice. « ossa » animi sunt virtutes: ha enim animum roboretur et fulcitur, ut ossa corporis. Ha sunt quasi captiva, cum per peccatum,

perdit. Dei gratia et charitate, amittunt suum quasi spiritum et vitam, ac statim supernaturalem, ut iam non Deo, sed domini servant: ha liberat Dens, cum excuso per peccati remissionem et gratiam domini iugis, charitatem eius restituit, qua rursum fio vivere, eique in sanctitate et letitia servire incipiunt. Ita Sanchez.

Anagogice, ex Septuaginta qui vertunt: *Ossa tua sunt herbo orientur et resurgent, et hereditabunt generationem generacionis;* S. Cyrilus et Procopius huc accipiunt de gloriosa resurrectione corporum misericordium et beatorum, ad beatam immortalitatem.

Eris quas hortus irrigus. — q. d. Eris sicut paradiisus semper vernas fructibus et frondibus; eo quod jugleraque, vel pluvia, vel fontanis irrigetur. Hoc est, abundans fructibus et bonis, tum corporibus, tum spiritibus. Quo enim plura dederis pauperi, eo plura tibi erogabit Deus, ut semper habebas quod eroges, ne nos misericordia tua sicceret. Id ipsum est, quod ait Apostolus,

II Cor. ix, 6: « Qui parce seminat, parce et metet: et qui seminat beneficentibus, de beneficentibus et metet. » Et vers. 10: « Qui autem administrat semen seminanti, et panem ad manducandum prestabit, et multiplicabit semen: vestrum, et augebit incrementa frugum justitiae vestre. » Vide ibi dicta. Multo magis id fel in anima: hanc enim Deum, quasi horum suorum irriguum, perpetuo aqua gracie sue irrigabit. S. Ambrosius, lib. III, epist. 25, lree referat ad laudem jejuni: hoc enim eleemosynas condiri jubet hic Propheta: « Ossa, inquit, tua pinguiscent, et eris sicut hortus chrius. Pinguiscit igitur anima tua, virtutesque ejus spiritali adipe jejuni, et fructus tuus multiplicantur ubertate mentis tue, ut sit in te sobria chrietas, sicut illud est pocalium, de quo ait Propheta: Et poculum tuum inebrians quam praeclarum est! »

Et sicut fons aquarum, cuius non deficit aqua. — Apro misericors comparatur fons: sicut enim fons omnibus suam aquam largiter communicat, et quasi viscera sua effundit, nec tamen deficit, sed tantum semper recipit, quantum emittit; ita et elemosynarii plus a Deo recipit, quam in pauperes erogat. Sicut enim aqua ad fontem, lac ad ubera, que suguntur; ita dona et bona Dei ad elemosynarios confluent, inquinunt S. Basilius et Clemens, III *Predicagi cap. vii.* Pro non deficere hebreo est, *non mentiuntur*, id est non fallunt, non deficient, sed perennant. In astu enim et sciciale, multi fontes exarscent, falluntque heros sicutentes et hiantes; sed fons misericordie est fons fideli, qui in omni aliorum egestate non deficit, sed facit eos bonis abundare, quibus suam et aliorum famam et situm explant.

Quocirca considera, *primo*, viriditatem; *secundo*, proceritatem; *tertio*, fertilitatem; *quarto*, varietatem; *quinto*, aquarum copiam; *sesto*, omnigenam amoenitatem et pulchritudinem horti irrigui,

v. g. paradisi terrestris; eaque ad hominis misericordis corpus, opes et aminum transfer, et videbis quam felix ejus sit sors.

Huc facit apostolus de agro maxime frugifero, qui non septus, nec conclusus, tam herum quam aliquous alios abunde albat et salutabat: et postquam in manus heri avari qui sepe ei circumdata alios exclusit, devenit, non nisi hero sufficiens fructus protulit. Miratus est herus, consenserque oraculum, audivit: « Uni servit ager tibi nunc, cur tanta requiri? » Similiter, si quis aquas fontis muro includat, non emanant aquae, sed furm ali se precipient; na et tibi, tuisque homines confinget, si avare ea serves, et in arca concludas. Opes ergo avarorum fallaces sunt ei mendaces, misericordium vero fideles et constantes. Ita Forerius.

12. Et adficabuntur in te (vel a te) deserta sectorum, — puta domus, vel urbes et provinciae tuae a multis secundis deserte, tum domibus, tum habitatoribus, itaque quasi emortu: nam incolae et domus sumi quasi sanguis et vita civitatis et regionum.

Fundamenta generationis et generationis (id est multiarum generationum et seculorum) suscitamus, — q. d. Restaurabis et reedificabis urbes et domos, a multis seculis dirutas, quarum tantum fundamenta in imo, terra obruta, remanserunt. Promittit hic Deus misericordibus amplam sobolem et familiarium; ita et necesse sit desertas urbes et domos rededificare, ut posteris ejus et habitandi locus: sicut enim adverso deficiente sole, et incolis, deficiunt et ruunt domus et urbes, q. d. Misericordies non tantum instar fontis habebunt perpetuata solobis ac familiis; sed etiam amplitudinem, ut quaquaversum se dilatent et multiplicentur.

Jam primo, Hebrei, testibus S. Hieronymo, S. Thoma, Vatable et Forerio, habet referunt ad Judeam et Hierosolymam a 70 annis desolatae restauracionem per Zorobabel. Addit Sanchez, « fundamenta generationis et generationis » vocari Jerusalalem, quia ipsa ante multas generationes fundata est, scilicet Molochisdeca. Hic sensu frigidi est; ad eum tamen alludit Propheta, eumque quasi historicum presupponit. Verum sub eo, quasi tipo, secundo, altius quid de Ecclesia Christi spectat; ad ilam enim avolat, juxta Can. IV, presertim quia a cap. XI, ad finem libri, fere agit de Christo et Ecclesia, q. d. O fideles, o Ecclesia, si operibus misericordia te dedas, pietas, fides et sanctitas priscorum patrum, jam in collapsu, in te restaurabuntur, quasi « fundamenta generationis et generationis »; id est, ut Septuaginta, *dantissemus*, imo in eternum in celis duratura: o Christe, o Apostoli, o Christiani, si fueritis viri misericordie (uti scio vos fore) Ecclesiam veterem, id est Synagogam, collapsum restituatis, facientes ut in ea redeant et resurgent fides Abraham, spes Isai, charitas Jacobi, innocentia Abelis, castitas Josephi, man-

suetudo Mosis, fortitudo Davidis, patientia Job, etc., quae virtutes jam pridem abolite, et emundo abitate videbantur. Ita S. Hieronymus, Hugo et alii.

Huc pertinet expositio Procopii et S. Augustini in *Psalm. cx et cxi*, qui per *deserta seculorum* accipiunt ruinam hominum in primo parente Adamo, cuius peccato omnia nostra bona facta sunt ruinosa, ac ceciderunt. Unde Procopius: « Animatus, inquit, ruina in Adamo facte instaurabatur, et disciplina celesti reficiuntur; salificabis ipsorum dogmatica coelestibus; Christo tangam muro te zepies, ut scilicet fas templum Dei. Loquitur enim Isaías, tam de anima, quam de Ecclesia, quasi de urbe vel templo olim vastato, nunc restaurato et munito. Itaque licet proprie loquatur de Synagoga et Ecclesiis restauracione, tamen consequenter loquuntur de reparatione animae coniugis: per hunc enim illa fit.

Molto magis loquuntur de institutione, vel reformatione statum et Ordinum, tum Ecclesiastico, tum Religiosorum: hi enim sunt fulera et bases Ecclesie. Tales ergo Ecclesie et Religionis edificatores fuerunt S. Basilius, S. Benedictus, S. Bernardus, S. Antonius, S. Dominicus, S. Franciscus; de quo proinde narrat S. Bonaventura cum Ordinis sui confirmatione ad Innocentio III Pontificis petisset, illegre eum primo rejecisset; tandem fames benigne cum expersis, et Ordinem confirmasse, eo quod in somnis sibi ille, quem repularet, collabente Lateranensem basilicam sustinens visus fuisset. Ita S. Franciscus de Paula, institutor Ordinis Minorum, parvam ecclesiam edificatus, jesus est in somnis illam multo grandiore aedificare, quod Ordinem suum fate propagatus, per eumque Ecclesiam restaurandus esset. Tales furent singulis fere scutulis, vel institutores, vel reformatores Religionum, quos Deus per se ipsa misericordia tam Ecclesie, quam Religionibus ipsi exitavit, ut eas pristino nilori ac fervori restituierent.

Ubi nota Deum excitat ad hoc tales viros, qui erant magne misericordie et charitatis. Tales enim requirunt ad hoc opus, qui nimis tantum in magna compassione ruerint discipline, labentis Religionis, et perentium animalium. Hoc enim compasio parit in eis ingentem zelum reformatio-
nem, qui ad hoc opus, quasi dux praefat, omnesque contradictiones, obices et difficultates constater superet. Hinc S. Petrus, antequam audiens a Christo: « Pasc eves meas, » ter ab eo rogatus fuit: « Simon Joannis, diligis me plus his? » Joan. cap. xxi, 15.

Denuo nosci Hieronymus Prado huc accipit de corporali fabria, q. d. Restitutio edificia Ecclesie, vel ab infidelibus, vel ab hereticis diruta, vel negligenti aut avaritia incolarum, aliisque causa, collapsa: quorum subfractio, id est fumamentea, tantum reliqua sunt, et a multis sarculis sola stant.

Ullius hoc extendit Thomas Bozilus, tom. II Religio *De Notis Ecclesie*, signo 88, ad urbes et ecclesias a Christians edificatas in locis antea desertis. Dicit enim ibidem, terras antea inhabitabiles, per Christianismum factas esse habitabiles et populosas. Ita Germaniam, que iam Christiana tot tantasque habet urbes, ante Christum incultam, et multis locis desertam fuisse, ostendit ex Tacito, Strabone, Seneca et Herodiano. Hem docet de Britannia, scilicet eam ne centesimam quidem urbium et agrorum et frumentorum eorum, quos jam habet, partem habuisse in Paganismo. Idem docet de Polonia, Prussia, Livonia, Lithuania, Dania, Norvegia, Suecia, Gothia, Hibernia, insulis Terceris, Cameris, Iudis tam Occidentalibus quam Orientalibus. Vide eundem, signo 73, in fine, lib. IV, ubi inter alia sub finem hoc addit: « Quin Indianum latissimum plagis datum est, ut liberetur a maximis tempestibus, ac terro motibus per Eucharistiam, in templis carum Christi cultu stabilito excusat conservatum: quod Gonzales Ovantis, cap. x *Hist. gener.*, et Lopescus, lib. III, cap. vi, testantur. » Hujus mutationibus causa est duplex: *Prior*, Dei favor et beneficio; *posterior*, quod fides christiana, non tantum spiritum, sed et rationem, politiam et naturam humanam expoliat, factaque homines sagaces, industrios, laboriosos, aequo ac sociales, civiles et humanos, ut civitates et respublicas excent, agros colant, artes mechanicas exerceant, etc. Sicut ergo in Paradyso, ob Adem fidem et incepitiam, Deus benedixit ei toque terrae; ita et eidem benedixit, ob secundi Adae, puta Christi et Christianorum sanctimonium. Hoc ipsum prodixit Sibylla apud Lactantium, lib. VII, dum ita canit:

Et tunc sane gaudent magna Deus hominibus dabit:
Elein telos, et arbres, et innama pecora terae.
Debet fructum verum hominibus,
Vini et medis dulcissimi, et candidi laeti,
Et frumenti, quod est hominibus optimum omnium.

Et apud Virgilium, *elegia ix*:

Moli paulatim flavescat campus arista,
Incalisque rubens pendebat senibus aya,
Et dure querens subdum rospida mella.

Anagogice, « fundamenta seculorum, » sunt domus et sedes coelestes, e quibus ceciderunt olim angeloi, factique sunt demones. Hanc enim eorum ruinam, a tot seculis desertis et vacues replebant et sarcent elemosynarii virique sancti. Ita Sanchez.

ET VOCABULUS EDIFICATORI SEPIUM, AVERTENS SEMITAS IN QUIETEM. — *Vocabularis*, « id est eris, ut iure ita vocari possis. Historie nullius et significat muros Hierosolymae (hunc enim vocatur sepe vinea, cuius muri sunt sepes) a Chaldeis interrupitos, ita ut semite per illos in urbem omnibus etiam bestias et hominibus patrent, a Nehemia et aliis esse restauratos; ita ut semites occlusis, urbs

jam ab hoste forec tula, degereque in quiete. Unde Forerius et Vatibus vertunt: *Vocaberis obstructor ruptura, vel sepiens fracturam, vel ruinae instaurator, restituens semitas* (quae ad muri rupturam ducabant) *quieti*. Qui enim resarcit ruinas, avertit semitas, qui ad ruinas et rupturas ducabant; itaque tam semitas quam cives et incelas restituit quieti: facit enim ne quis, presertim hostis, semitas eas calect et cives invadat. Rursum, per quietem hanc, significat obstructions has semper duraturas, neque fore similes illis, quas vintores faciunt in vineis, et coloni in agri. Has enim viatores rursus dirunt, et per easdem semitas iter conficiunt. Ita Forerius: *Avertentes ergo semitas in quietem, » idea est quod occlusor et dissipator semitarum, per quas sublant bestiae et hostes vastantes vineas et domos, ideoque auctor quietis. Possent quoque cum Sanchez hoc proprie accipi de vineis Iudeorum, quorum sepes disjectae a Chaldaeis, restauratae sunt a Iudeis Babylonie redeunibus. Verum parabolice, sub vineis Iudeorum et Jerusalem, intelligit vinea, id est Ecclesiam Christi, q. d. Eris et vocabatur edificator septium, id est sepiens et muniens Ecclesiam, obstruens aditus, per quos demon et vilia irrumpebant; itaque faciens ne unitas aut disciplina Ecclesie laxetur, atque antiquam fidem simplicitatem et integritatem, quasi murum restituens. Ita ex S. Ambrosio Castris et Procopius, qui per sepes has doctrinam coelestem et timorem Dei accepunt. Hic enim compressa et oculis inquieta superbia, gula, invidia, omniisque concupiscentia Ecclesiam ejeusque fidem restituunt quieti. Quocirea edificator septium debet esse Prelatus et concionator, qui populi conscientias sepe debet spinis minarum mortis, iudicii et gehennae, ait Haymo. Peccator enim est quasi via communis, per quam ira, libido, crupula, omniaque vita quasi bestie impune transiret et grassantur, at S. Cyrilus, quia caret ha sepe.*

Tales edificatores septium fuerunt et sunt restauratores Religiosa disciplina, et nominatio clausura. Hec enim, ut docent Concilium Tridentinum ipsaque experientia, est seps et murus Religionis, adeo ut, si quis collapsam disciplinam in aliquo monasterio aut collegio restituere velit, ante omnia clausuram et silentium restituere debat. His enim et statutis, facile reliqua restaurabuntur. Talis et fiftator septium fuit S. Romualdus, qui anno etatis vigesima Ordinem S. Benedicti aplexus, inde Anachoreta factus, Ordinem Camaldulensem instituit, in coque pene centum annos transegit. mortuus est enim anno octagesimo 120, a nativitate Christi 1027. His annis mira sus asperitate, solitudine, oratione et sanctitate a zelo, ut non tam homo terrenus, quam angelus celestis videbatur; monasteria S. Benedicti in Italia et Gallia reformavit, plurima nova edificavit, multa sui Ordinis fundavit, eremos Eremitis implevit; adeo ut Petrus Urseolus Venetiarum

*Glossa
et
sententia
aut
mo-
nasteri.*

dux, plurimum ali nobilissimi viri, ad eum certatim accurrerent, et vitam monasticam aut eremiticam amplectentur: ita ut totus mundus ejus virtutum radis illustrari et renovari, aureumque seculum agere videbatur, utli B. Petrus Damiani Cardinalis, ejus assecuta et familiaris, in ejus Vita enarrat.

Porro, quam hi Deo sint accepti, quamvis eos amet et tuerit, miraculis sepe declaravii. Unum et *mirabile* perillustre refert S. Petrus Venerabilis, qui floruit anno Christi 1100, lib. I *Mirac.* cap. xxi: Moniales, ait, Marciacienses, causato sanctori conclusa, et (ut sic dicam) vitali obrute sepulchra, pro presenti coactatione sempiternam latitudinem pro seculo beatam resurrectionem expectant. Unde potius mori, quam egredi, ante occombere, quam limen designati osti transgredi elegerunt. Quod tunc apparuit, quando in circumpositis vilie domibus, casu, quondam tempore ignis exsuffit. Cum enim Hugo Archiepiscopu Langdonensis eis suaderet, ino pacipiter ex obdurate, ut extire, neque sinerent se concremari; una ex eius maxime nobilitatis et conversationis, Guilia nomine, quam et ipse multoleti vidi, spiritu et fide succensa, respondit: « Nos, Pater, timor hei et preceptum Abbatis nostri, ut ignem aeternum evadere possemus, intra hos quos cernis limites, usque ad mortem permanuras includit. Unde nullo pacto fieri potest, ut alia necessitate praefixos nobis plementis terminos, saltem pedis passu transgrediamur; nisi illo, qui in nomine Domini non inclusit loco, solvamus. Noli ergo, domine, si placet, hoc injungere quod nobis agere non licet; sed sicut non ignem pacipiter fugere, ita magis igni, ut a nobis fugiat, virtute Christi Domini nostri armata injunge. » Ad quam mulieris fidem stupefactus Archiepiscopus, ac subito et ipse fidei repletus, foras exit, et flammis intuens, ac lacrymis ora perfusus, ait: « In nomine Domini, et per meritum fidei huius, que nunc locuta est, mulieris, recede, ignis pestifer, ab ancillarum Del habitaculis, nec dama aliqua ultra inferre presumas. » His a Pontifice verbis prolatis (scit mihi testificati sunt, qui viderunt), repente immensitas flammarum, invisibili virtute repressa, velut ferro muro obstante, ultra procedere non potuit.

S. Martinus, Episcopus Turonensis, ut habet Severus Sulpietus, Dialog. II *De Vita ejus*, cap. xii, cum aliquando transiret juxta agellum cuiusdam virginis, in quo jam plures annos pudica, et ab omnium virorum oculis remota degerat, audita illius fide et virtute, diverxit ut tam illustris meriti puellam religioso officio honoraret. Verum illa fortissimi vinciula propositi no Martini quidem contemplatione laxata. Ita vir beatus, accepta per aliquam feminam excusatione laudabilis, ab illius foribus, que se videndam salutandamque non dederat, letus abscessit. O virginem gloriosam, que ne a tanto quidem viro passa est vi-

der! Episcopus autem repulsa illam, non ad continuam suam duxit, sed magnificeans illius cum exortatione virtutem, invitatam in his duabus regionibus laudabat exemplum. Hucusque Sulpius.

Violentes, Aragonie regina, ut refert Petrus Rauzanus in *Vita S. Vincentii*, lib. II, cap. ix, Joannis regis uxoris, quadam feminae cupiditate permota, affectabat ingredi viri Dei celum, ut videlicet videre posset qualis esset locus in quo orabat, qualis lectus ubi quiescebat. Cumque hoc a beato viro impetrare non posset (nefas namque ei videbatur, ut femina servorum Dei cellas ingredierentur); illa indignans, cellule ostium violenter aperiri jussit. Moxque ingrediens loca que videre cupiebat, vidit quidem, sed virum Dei, qui intus erat, nec ipsa, nee illi qui eam comitabantur, videre poterunt. Illa igitur a Fratribus, quos in celis reperit, secessit, ubi hinc beatus Vincentius esset. Respondent illi quod ante oculos haberet: ac dicunt se plurimis admirari, quod eam non videret, cum ipsa in loco patulo esset, unde ab omnibus videri posset. Postquam hæc regina dixerunt, ad virum Dei Vincentium conversi: « Quid causa est, inquit, Pater optimus, quod regne ad te venienti non assurgis? nee eam aliquoher? At ille: Nesicis, inquit, filii mei, numquam a nobis fruisci permisum, ut feminis in celis nostras introducerentur? et quiamvis hæc regina sit, tamen eam ingredi non permisi, ne fam personarum acceptor. Et quoniam violentiam habeat, ut, me invito, ingredi aua sit; ideo quādūdū hoc in loco commorabitur, divino milieulo fiet, quod ejus oculi tenebuntur, ut quamvis coram habeat, me nunquam tam tam videre possit. » Hæc audiens regina, statim egreditur: Vincentius autem seculus est eam. Quem illa videns, ante eum mirum in modum humiliata est, ac pro commissio venienti petit. Cui dixit B. Vincentius: « Nisi per mulierem ignorantium peccavisse, certe non impune tantam violentiam mihi fecisse; ulla enim est Deus iniuriarum, quem servis ejus inferuntur. Amodo igitur cave, ne quid ejusmodi committas in servos Del. » Post multos

vero inter se sermones regina discessit. S. Fiacrius Iberinus, ut habet ejus *Vita* 24 aucti, vivens in monasterio a se extracto, ob illumine miraculosa a se perpetrata, a femina monasteriorum visitante magis accusatus, oravit: « Ne deinceps loci limina immuni intret femina. » Quare illo ex tempore, multiceps genus monasterii adiit, quod B. Virginis dicatum erat, ut quedam divina prohibuit, nullaque femina intulit pedem impune. Nam matrona quedam dives, quæ ancillam, experiendi causa ea que audierat, in monasterium sua manu compulerat, altero privata oculo est, incolumis serva, que vim alienam, heraque impulsu repellere negquivisset. Similis vindicta persecuta est feminam audenter ingredientem monasterium S. Carilephi, ut refertur in ejus *Vita*.

Hi ergo sunt edificatores spium et avertentes semitam in quietem; hi sunt qui Dei iram averunt, ejusque favorem conciliant. Unde pro edificatore sepius, Aquila verit: *απορριπτων ζελος*, id est qui se opponit ire Dei seivent; Symmachus, murum opponens cadenti: « qualis fuit Moses, et Aaron, et Samuel, qui ire Domini resisterunt, et quas edificato muro, indignatione ejus posuerunt terminum. Ille convertit semita in quietem, ut nequam Dei ira deserviat; sed placuisse sit eis Dominus, et omnes indignationis semite conquiscent, » ait S. Hieronymus.

13. Si AVENTERIS A SABBATO PEDEM TUUM. — « A v sabbato, » id est a sabbati transgressione. Vide *Canon. XVII.* « Pedem, » quia in sabbato longum iter, omne opus servile, quod pedibus aut manibus fit, erat prohibitum.

Mystice, per pedem, significatur affectus et cupiscentia; his enim moverit anima, ut pedibus corpus.

Est synecdoche: nam in sabbato, quilibet festa, totam Dei religionem et cultum, puta legem primae tabule intelligit; sicut vers. 10, legem secundae tabule designavit per « misericordiam » ejusque opera, q. d. Ne putas custodiā secundae tabule sufficiet, Deumque vele misericordiam tantum, non sacrificium: ecce hic pariter sabbatum, legemque primae tabule et Dei cultum ibi inuenio et commando. Simili modo, capit. LVI, vers. 1 et 2, legem totam, tam secundam, quam primae tabule significavit per « justitiam » et « sabbatum. » Unde explicans subdit: El si averteris (hoc enim per zeugma hic repetendum est) facere voluntatem tuam in die sancto meo. » Sabbatum enim vocatur dies sanctus Dei, quia ejus cultui erat dicatus; sicut reliqui dies possunt vocari dies profani hominum, quia eorum profanis negotiis permitti et dati, q. d. Si in sabbato non tantum quieveris ab opere, sed etiam non sequearis tuam voluntatem et concepiscencias, indulgendo gula et genio, sed vacando orationi, concionis, lectionis, meditationi; si non profanes sabbatum, sequendo voluntatem, id est libitum passionum tuarum; sed uti ab opere, ita pariter a vitiis sabbatum, id est otium et quietem agas.

Et VOCABERIS SABBATUM DELICATUM (id est delicate) et tenero observandum, vel « delicatum, » tum deliciatum quod?

S. Fiacrius Iberinus, ut habet ejus *Vita* 24 aucti, vivens in monasterio a se extracto, ob illumine miraculosa a se perpetrata, a femina monasteriorum visitante magis accusatus, oravit: « Ne deinceps loci limina immuni intret femina. » Quare illo ex tempore, multiceps genus monasterii adiit, quod B. Virginis dicatum erat, ut quedam divina prohibuit, nullaque femina intulit pedem impune. Nam matrona quedam dives, quæ ancillam, experiendi causa ea que audierat, in monasterium sua manu compulerat, altero privata oculo est, incolumis serva, que vim alienam, heraque impulsu repellere negquivisset. Similis vindicta persecuta est feminam audenter ingredientem monasterium S. Carilephi, ut refertur in ejus *Vita*.

FACIS VIAS TUAS (id est actus, mores et vita consueta) ET NON INVENTUERIS VOLUNTAS TUA. — ut imples tuum gulam et conceperis mentem; sed ut totus Deo Deique voluntati cognoscende, amande et adimplende vaces. Hac enim de causa ventus Deus Iudeis coquere cibos in silabato, tunc ne iis coquendis avocarentur a rebus divinis; tum, ut cibi pridie costi minus essent suaves et magis insipidi, itaque gulam non irritaret, sed mens cogitatio et anima tota ferretur in Deum Deique cultum. Cum enim voluptates carnis abdicamus, reddimus non idoneos gaudetos voluptatis celestibus & divinis. Ita Forerius.

Rursum S. Cyrillus: « Submissi, inquit, trae-
ciles et seques mores, tenuerunt presunt in
sabbato omum, et spiritualem sabatistum.
Tenuerunt ergo, sive deliciatum sabbatum vocal,
quod a mente tenera, id est flexibili et obedi-
ente, colitur. Hinc *Cant.* i, 9, sponge dicitur: « Col-
lum tuum (flexibili et obsequens est) sicut modia-
la, » quia ex auro lentescentia sunt, sequuntur
per omnia aurifabri ductum et flexum. Ita
Theodoreus, et ex eo Sanchez. Addit S. Cyrillus:
« Qui ergo a Deo approbari volunt, fortiter ac
avulnentia suam voluntatem oppugnare debent,
et divinam sequantur et implent. »

UT LOQUARI SERMONEM. — scilicet, qui « non prodest, ut dixit vers. 9. q. d. Si sabbato absinueris a confabulatione vanis, ridiculis, nuscosis, detractoris, irrisoris, petulantibus, obscuris et rixosis, ut vertant Septuaginta. Ad haec non homines carnales invitati otium sabbati, ne sepe in sabbato, id est Dominico et Festis, tam apud Christianos tractari videamus.

14. TUNC DELECTABERIS SUPER DOMINO. — Tria te praemissi sabbatum Deumque colentibus profuit: *primum*, quod magnam habeunt spiritalis delectationem, et, ut Septuaginta, confidant in Deo. In Hebreo, pro *delectaberi* est *etiam* vox *oneg*, quae fuit vers. 13. q. d. Si in sabbato abstineris a te delicis carnis, Deus dabit tibi suas delicias longe majores, scilicet, pro carnis dabit spirituales, pro temporalibus eternas, pro humanis divinas. *Anima enim nostra delectatione care nequit; sed si unam non habet, quam querit: quodireba Deus huic affectui spirituali indulgens, suam ei offerat, si terrenam spuat.* Id expertus David canebat: « *Renuit insulari anima mea; memor fu ei, et delectans sum;* » et: « *Cox metu, et caro mea exsultaverunt in Deum vivum.* Gustato enim spiritu, spicit omni. caro. » Perinde ut filius regis inter eos rusticus eruditus, si rediens ad aulam, et delicias gustet, fastidit omnes delicias rusticanas.

*Et SUSTOLLAT (Vatablus, equitare te faciam, vel
nam) TE SUPER ALTITUDINES TERRE. — Secundum
hoc premium. Per altitudines Sanchez accipit
terram terrae, Iudeis promissam; terra enim,
excelsa sit, vinetis et fructibus abundat. Unde*

Secun-
dum, cel-
estudo
nisi

Quantum bonum sit hanc mentis altitudo,
quantumque virtus sit premium, etiam Geniti-
les viderunt, sed eminus et per umbram. Seueca
epist. 27: « Aliquod, ait, bonum mansuum cib-
cuspice; nullum autem est, nisi quod gaudium
ex se sibi inventi; sola virtus prestat gaudium
perpetuum, securum: etiamque quid obstat,
nullum modo interuenit, que infra feruntur, nec
unquam dimicent. » Nam, ut idem ait, epist.
58: « Talis est sapientis animus, qualis mundi
status super lunam, » nimbrum, ut illi alter:

Perpetuum nella temeraria pulsa sereniss.

¶ Nam illa pars mundi superior et ordinatrix, nec in nubem cogitur, nec in tempestatem impellitur, nec versatur in turbinam, omni tumultu caret. Eodem modo sublimis animus quietus semper, et in statione tranquilla collocatus, modestus, venerabilis et compositus. Hinc, ut idem alii, epist. 120: « Nunquam malis ingemuit, nunquam de fato suo quesitus est; et epist. 92: « Quid est beata vita? Securitas et perpetua tranquillitas. » Hoc est quod docet S. Ambrosius, lib. I

tranquillitas conscientiae et securitas innocentiae. Vide eudem, lib. I de Vita beata, cap. vi et seq. De hac celsitudine animi, passionum rerumque omnium victorie, ac vita beate genitrici, fuse disserit Cicero libris quinque *Tusculum*, et parodoxo n. v et vi, ac in fine *Tusculum* II. Si ait: «Si omnia fugiente turpitudinibus adiungendis honestatis causa faciemus, non

adipiscendae nonest causa faciebat, sed
modo stimulos doloris, sed etiam fulmina fortu-
nae contemnamus licet. Idem alibi : « Tum
illud, ait, orietur (ex virtute) inestimabilem bo-
num, quies mentis in tuto collocale et sublimi-
tus, expulsisque terroribus, ex cognitione veri
gaudium grande et immutum, comitatus et dif-
fusio animi, quibus delectabatur non ut bonis,
sed ut ex bono ortis. » Hinc collegerunt Stoicis
sum illud paradoxum : « Sapientem etiam inter
tormenta beatum esse; qui inuenit ex alteris
doloribus suos spectat; » et, ut ait Cicero : « Tum
fortunae regnum despiciat. Ita Epieurus, si
autem Seneca, epist. 92, morituras dicebat : « Bea-
tissimum hunc et ultimum diem ago, cum lumen
hinc urinæ difficultas torqueret, hinc insatiabilis
exultari dolor ventris. » Quocirca, ut idem ai-
libi : « Licet ipsum corpus plenum bona con-
scientia scilicet, placet illi ignis, per quem bona
fides colluciet. » Adstipulator S. Ambrosius, lib.
(De Jacob, cap. vii.) : « Non frangitur, ait, sapien-
tia corporis, nec vexatur incommodis
sed etiam in grummis beatus manet; qua non

*n delectatione corporis vite beatitudo est, sed
n conscientia pura ab omni labore peccati. » Hic
ita sapientis apathia non naturae, sed virtutis el-
mentis excelsa. Esto enim naturae dolores sen-
tia, mens tamen et virtus illorum superans, et in-
victa sustinens, quasi non sentit.*

Ita S. Tiburtius Martyr, pruni canthidibus in ambulans exsultabat, ac si super rosas ambulasset. Ita S. Laurentius in cruxfice assutus, exsultavit in spiritu, ut et Decio tyranno insultaretur. Ita S. Vincentius inter tormenta continua, alius semper animo assurgens, Dacianum ad stuporem, et pene ad insaniam adegit. Ita Antonius, s. At. cunus a Constantino Imperatore demississimas, quasi a filio pater, litteras accepissem, suis hoc magni faciebunt, dixit: «Nihil magnum videri debet, quod reges seculii ad dei servos epistolos videant; quia etis aliquid potius amplius habere videatur, tamen eadem omnium est natura, eadem vivendi et moriendo conditio. Illud vero magnum est, quod Deus epistolae suas, id est legem suam voluntatis indicem, ad nos miserit, obnubisse per Filium locutus sit. »

S. Columbanus, veniens ad aulam Theodoricie s.
regis Francie; cum rex illi cibam culta regio
et longo famulorum ordine deferri curaret, ipse
vultu et voce aversatus est, dicens: « Munera
impiorum reprobat Altissimum, et indignum est
ut ora servorum Dei ejus cibis polluantur, qui
cum ipsis injustum bellum gerit. » Ita habet ejus
Vita.

S. Gregorius, lib. I Regist. epist. 5, loquens de se, cum Religious esset, nec adhuc Pontifex: « Nil, inquit, in hoc mundo appetens, nil perdimens, videbar mihi in quodam rerum vertice statu, ita ut in me plene impletum crederem, quod pollicentia Domino ex Prophetis dicidisse: Sustollamus te super altitudines terra, » etc.

Talis fuit celstudo animi, indeque libertas intercedens Mosis in Pharaonem, Nathan in Davide, Elie in Achab, Elisei in Joram, Isaiam in Manassem, Jeremiam in Sedeniam. Da nobis, Domine, noscere animos, sustolle nos super altitudines terre, et ut inter mundanas vanitates et varietates, ibi nostra fixa sint corda ubi vera sunt gaudia. «*Mana*, ut at S. Cyriacus, lib. II, opist. 2 ad Bonatum : Una placida et fida tranquillitas, una solida, et firma, et perpetua securitas, si quis ab his inquietantibus seculi turbibus extractus, salutris portus statione fundatus, ad oculum oculos tollit a terris; et ad Dominum annus admissum, ac Deo suo mente jam proximus, quidquid apud ceteros in rebus humanis subiungit ac magnum videtur, intra suam conscientiam jacere possit. Nihil appetere jam, nihil desiderare de seculo potest, qui seculo maior est ; et maxima : *Postquam autem suum, celum intuentes, anima cognovit, sole affior est, ac omni terra potestate sublimior; id esse incipit, quod esse se credit.* »

Tertium CIBABO TE HEREDITATE JACOB PATRIS TUI. — **Dei cultorum q. d.** Dabo tibi insignia illa bona, quae promisi pra Abraham, Isaaco et Jacob, nimis delicias et diuinam, vitias gratias celestis et virtutum; ac deinde glorias et felicitatis aeternae in celo. Ecclesia enim militans inchoat, et tendit ad triumphantem. Aludit ad terram Iudeis promissam: ad hanc enim e Babylone ipsos sperantes et coentes se, reduxit Deus, q. d. Non hanc iudaicam, sed longe altioriem, scilicet terram viventium, tibi dabo, ibique te cibabo iis spulis, quas « nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in eorū oīniis » ascendunt. Ita S. Hieronymus, Cyrillus et Procopius. Jam ut haec confirmaret, et magis singulorum menti infugiat, solitum Prophetatum sigillum subdit, dicens: « Os enim Domini (quod falli aut fallere negili) locutum est. »

Præclare S. Bernardus, serm. 21 in *Caecis*: « Eris, inquit, inter adversa et prospera mutationum temporum tenens quamdam aeternitatem imaginem, utique hanc inviolabilem et inconcessam constantis animi sequalitatem, benedicens Dominum in omni tempore, dum te cooperari renovare et reformatum in insigne illud antiquum similitudinē aeterni Dei, apud quem non est transmutatio, nec viuissitudinis obumbratio. Quippe sicut ipse est, ita et tu eris in hoc mundo, nec in adversis timidis, nec in prosperis dissolutus. » Idem S. Bernardus subdit deinde hominem renovari ad hanc primacym Dei imaginem, « cum sibi indigenum ducit huic labenti seculo conformari, reformari magis satagens (juxta Pauli doctrinam) in novitate sui sensus in eam similitudinem in qua se conditum novit; ac per hoc etiam cogens, ut dignum est, seculum istud, quod propter se factum fuit, versa vice minimum in modum conformari sibi: dum omnia ei cooperari in bonum incipiunt, tanquam in propria et naturali forma, objecta degeneri specie, recognoscuntur dominum suum, cui ad servijendum creata fuisse. Unde arbitror illum sermonem, quem dixit de se Unigenitus (*Iacob xii*), videlicet, si exaltetur a terra, omnia traheret ad seipsum; cunctis quoque ejus fratribus possa esse communem his utique, quos Pater præscivit

et predestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Et ego, si exaltatus fuero a terra (audacter dico), omnia traham ad meipsam. Nec enim temerarie usurpo mihi vocem, eisq[ue] in me indu similitudinem. » Ita ergo suos evexit Deus, ut quisque etiam rebus omnibus creditus tanquam parvulus quidam deus dominetur: si nimis n[on] exaltatus fuerit a terra; hoc est terram et tenera omnia contemendo, supergressus fuerit.

Vides hic, o Christiane, quanta Deus statuerit praemis misericordie et pietati! Si habet mundus quem cum ipsis conferat, amet; sin mons, quid heremus? Certe, cum haec verba examino, simulque oculos circumfero, videoque quam pauci sint qui delectentur in Domino, sublatibus supra nubes in celo habitent; tunc plane intelligo paucissimos esse qui vere sint misericordes, et Numini veri cultores; scio enim os Domini per Prophetam vera dicere et promittere. Hoc ergo lugendum et plangendum est, inquit Forcierius.

Symbolice, cibas nos Christus seipso in Eucharistia. Haec enim est ejus hereditas, Ecclesiæ testamento relicta, quæ, ut ait S. Bernardus, serm. 11 *De Cœna Domini*, est « Jesus dulcis, Jesus delectabilis, omni virtute prædictus, omni specie stata redimitus; dulcis super mel et favum, speciosus forma super filios hominum; cuius dulcedine Angeli inebriantur, cuius pulchritudinem sol et luna mirantur. Isti talis ac lantus dixit discipulis suis, et per eos cunctis fidibus suis: Mane te in me, et ego manebò in vobis. » Quocirca exclamat: « O quam magna sublimitas, o magna sublimitas auctoritas, hominem habitare cum Angelis, terram et pulvrem elevari in celos, hominem tolli de stercore jumentorum, et aggregari canticis Angelorum, immo creaturam manere in Cœatore, facturam in factore, redemptum in redemptore, servum in domino, peccatorum in justo, factum ex limo in eo qui fecit omnia ex nihilo, transitorum in eterno, miserum in summa bestia; immo in eo qui omnia beata beat, et cuncta sanctificat sancta, qui est veritas et vita, et gloria sempiterna, gaudium mundi, jucunditas oculi, dulcedo paradisi, beata aeternitas, et eterna beatitudo, Christus scilicet Dominus Jesus! »

CAPUT QUINQUAGESIMUM NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Rekit ad initium cap. precedentis, pergitq[ue] respondere querelis Judeorum, cur e Babylone, suisq[ue] h[abitu]bus et calamitatibus non liberentur. Respondet enim causam non esse Dei impotentiam, quod non possit; vel surditudem, quod nolit eos audire, et liberare; sed ipsum et peccata multa et gravia, quae hoc populum exquirunt, et Deo quasi invito extorquent. Quocirca multis peccata eorum enumerat, et extingit. Denique, vers. 16, Deus miseris sui populi omni deserti et afflicti, armis se accingit, ut eum ab hostiis liberet omnes gentes videant ejus gloriam, cum mittet redemptorem Christum iis qui redent a iniustitate, qui sanctet inter eos et Deum novum fedus sempiternum (1).

1. Ecce non est abbreviata manus Domini ut salvare nequeat, neque aggravata est auris ejus ut non exaudiatur: 2. sed iniuriantes vestrae divisorunt inter vos et Deum vestrum, et peccata vestra absconderunt faciem ejus a vobis ne exaudiaret. 3. Manus enim vestra pollicite sunt sanguine, et digitus vestri iniuriant: labia vestra locuta sunt mendacium, et lingua vestra iniuriam fatur. 4. Non est qui invocet justitiam, neque est qui judicet vere: sed confidunt in nihilo, et loquuntur vanitates: conceperunt laborem, et pepererunt iniuriam. 5. Ova aspidum ruperunt, et telas araneas texerunt: qui comedent de ovis eorum, morientur: et quod confotum est, erumpet in regulum. 6. Telæ eorum non erunt in vestimentum, neque operientur operibus suis: opera eorum opera inutilia, et opus iniuriantis in manibus eorum. 7. Pedes eorum ad malum currunt, et festinant ut effundant sanguinem innocentem: cogitationes eorum cogitationes inutiles: vastitas et contritio in viis eorum. 8. Viam pacis nescierunt, et non est judicium in gressibus eorum: semite eorum incurvante sunt eis: omnis qui calcat in eis, ignorat pacem. 9. Propter hoc elongatum est judicium a nobis, et non apprehendet nos justitia: expectavimus lucem, et ecce tenebra: splendorem et in tenebris ambulavimus. 10. Palpavimus sicut ceci paritem, et quasi absque oculis attractavimus: impegnim[us] meritis quasi in tenebris, in caliginis quasi mortui. 11. Rugiemus quasi ursi omnes, et quasi columba meditantes gememus: expectavimus judicium, et non est; saltem, et elongata est nobis. 12. Moltiplicata sunt enim iniuriantes nostra coram te, et peccata nostra responderunt nobis, quia sclera nostra nobiscum, et iniuriantes nostras cognovimus. 13. peccare et mentiri contra Dominum: et aversi sumus ne iremus post tergum Iei nostri, ut loqueremur calumnum et transgressionem: conceperimus, et locuti sumus de corde maledicta. 14. Et conversum est retrorsum judicium, et justitia longe stetit: quia corrut in platea veritas, et aquitas non potuit ingredi. 15. Et facta est veritas in oblivionem: et qui recessit a malo, præde patuit: et vidit Dominus, et malum apparuit in oculis ejus, quia non est judicium; 16. et vidi quia non est vir: et aporiatus est, quia non est qui occurrat: et salvavit sibi brachium suum, et justitia ejus ipsa confirmavit eum. 17. Induto;

(1) In isto capite idem argumentum, ac in precedentibus Propheta, scilicet:

Pano, revocatur accusatio, objectione criminum Deum ab indulgentia promptitudine ad actionem prosequandam incitantum, 1, 2. Sunt autem ista: *primo*, violentia, iniuria, mendacium et injuria in contuberniis, 3; *secundo*, iniustitia, aegrotis veritatis, et consiliorum perversitas in iudicis, 4; *tertio*, malignitas intentionum, vanitas operationum, et malignitas eventuum in molitionibus, 5, 6; *quarto*, oppressio innocentium, perturbatio ordinis et corporis auditorum in communitatibus, 7, 8.

Secundum, adficatur defensio, *primo*, agnitione frustrationis, tum divini auxilii, tum humani consilii, tum spectati judicii, 9-11; *secundo*, confessione peccatorum contra Deum et proximum commissorum, 12-13; *tertio*, defectio patrocinii et instantia justitiae, 15.

Tertio, denuntiatur sententia, et inducit ipse Deus processarius ad vindictam: *primo*, terribilem hostiliter suis, 17, 18; *secundo*, venerabilem et secundam tum genitibus, 19, tum reliquis Judeorum conversis, vers. 20; *tertio*, credibilem factam ex interposita Dei sanctione, vers. 21.